

Odlíšné stanovisko sudcu Milana Ľalíka

S nálezom senátu nesúhlasím a uplatňujem proti nemu podľa § 32 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) svoje odlíšné stanovisko. Zastávam totiž názor, že návrhu malo byť vyhovené, k čomu ma vedú nasledujúce úvahy.

1. Predovšetkým som toho názoru, že pre nedostatok súdnej kontroly nad rozhodnutiami prokuratúry bol a je celý doterajší priebeh trestného konania v danej veci nelegitímny vrátane používania (nadužívania) inštitútu začatia trestného stíhania „vo veci“, ktorý umožňuje orgánom činným v trestnom konaní pri objasňovaní trestnej činnosti pred obvinením konkrétnej osoby používať voči nej neadekvátne prostriedky excesívne zasahujúce do jej základných práv a slobôd bez akejkolvek ochrany, čo nemožno stotožniť so žiadnym verejným záujmom.

Podstatu skutku tvorí konanie páchatel'a a s ním spôsobený následok, ktorý je relevantný z hľadiska trestného práva hmotného. Konaním sa rozumie prejav vôle páchatel'a vo vonkajšom svete, následok spočíva v porušení alebo ohrození hodnôt chránených Trestným zákonom. Podstata skutku teda spočíva v účasti obvineného na určitej udalosti popísanej v uznesení o začatí trestného stíhania, z ktorej vzišiel relevantný (a oddeliteľný) následok. Aby bola zachovaná totožnosť skutku, musí byť konanie alebo následok aspoň čiastočne zhodné. To všetko bolo zistiteľné aj v danej veci, ale orgány činné v trestnom konaní pred obvinením konkrétnych osôb (určiteľné podľa vykonávanej funkcie) ústavne neprípustným spôsobom rozšírili fázu trestného konania, pre ktorú je charakteristický a iste aj legitímny určitý stupeň štátneho donucovania, o úsek od spísania záznamu o začatí úkonov trestného konania po začatie trestného stíhania konkrétnej osoby. Tento úsek však svojou podstatou a obsahovou kvalitou patrí do zákona o Policajnom zbore (č. 171/1993 Z. z.) s jeho limitovanými represívnymi možnosťami. Len formálnym presunom matérie charakterizovanej však obsahom do Trestného poriadku nemožno aprobovať zásahy,

ktoré sú zásadne možné len v súvislosti s trestným stíhaním (porovnaj odlišné stanovisko sudkyne E. Vágnerovej vo veci Ústavného súdu Českej republiky pod sp. zn. Pl. ÚS 15/04).

2. Vedením trestného stíhania „vo veci“ sa však v slovenských reáliách len zadávajú dôkazy na to, aby mohlo byť neskôr vznesené obvinenie konkrétnej osoby, ktoré je však už predtým spojené s podstatnými zásahmi do jej základných práv a slobôd.

3. Stíhanie trestných činov a spravodlivé potrestanie ich páchatel'ov je ústavne aprobovatelným verejným záujmom, ktorého podstatou je prenesenie zodpovednosti za postihovanie najzávažnejších porušení základných práv a slobôd fyzickými a právnickými osobami na štát. Ak umožňuje trestné právo realizáciu verejného záujmu na stíhaní trestnej činnosti pomocou nástrojov obmedzujúcich súkromie jednotlivca, potom ich použitie musí rešpektovať ústavnoprávne limity (nie zákonné, ako to neustále dookola opakovali orgány činné v trestnom konaní), lebo invazívne prostriedky so sebou nesú vážne obmedzenie základných práv a slobôd jednotlivca. K obmedzeniu súkromia (t. j. k prelomeniu rešpektu k nemu) tak môže zo strany verejnej moci dôjsť iba celkom výnimočne a len vtedy, ak je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné, a účel sledovaný verejným záujmom nemožno dosiahnuť inak a zásah je primeraný.

4. Uvedené závery možno použiť aj na vykonanie prehliadky iných priestorov a pozemkov v zmysle § 101 ods. 1 Trestného poriadku, lebo pred nesprávnymi zásahmi zo strany verejnej moci sú v zmysle čl. 8 dohovoru či čl. 19 ústavy chránené tiež priestory súkromného sídla spoločnosti slúžiace na výkon pracovnej či podnikateľskej činnosti (pozri rozhodnutie ESLP vo veci [REDAKOVANÉ], v. ČR z 2. 10. 2014, č. 97/2011, alebo vo veci [REDAKOVANÉ] v. Francúzsko zo 16. 4. 2002 a iné). Orgány činné v trestnom konaní sú povinné postupovať tak, aby do práva na súkromie osôb nezasahovali viac a neprimerane dlhšie, ako to je nevyhnutné v právnom štáte. Proporcionalitu zásahu treba hodnotiť s ohľadom na okolnosti

každého prípadu, pričom hodnotiace kritérium zahŕňa napr. povahu a závažnosť trestného činu v súvislosti s objasňovaním okolností, za ktorých bol príkaz na prehliadku vydaný na existenciu dôvodného podozrenia, že čin bol spáchaný, dostupnosť iných prostriedkov a dôkazov či rozsah možných dopadov na povesť osoby dotknutej príkazom na vykonanie prehliadky.

5. Prehliadka iných priestorov môže byť ako neodkladný alebo neopakovateľný úkon vykonaná aj pred vznesením obvinenia konkrétnej osobe, pokiaľ existuje dôvodné podozrenie, že sa v týchto priestoroch nachádza vec alebo osoba dôležitá pre trestné konanie. Aj tu však treba mať na pamäti, že ide o úkon smerujúci na objasnenie a preverenie skutočností dôvodne nasvedčujúcich tomu, že bol spáchaný trestný čin. Aj napriek tomu, že ide iba o počiatočnú fázu konania, musia mať orgány činné v trestnom konaní dostatok informácií a dôkazov, ktoré sú o existencii dôvodného podozrenia spôsobilé presvedčiť objektívneho pozorovateľa.

6. Skutočnosť, že sa podozrenie zo spáchania trestného činu neskôr nepotvrdí, resp. že sa cez prehliadku nepodarí zaistiť veci dôležité pre trestné konanie, sama osebe ešte nemusí znamenať neústavnosť vykonaného zásahu. Skutkové zistenia sa totiž v počiatočných fázach trestného konania vždy pohybujú iba v rovine pravdepodobnosti. Za tejto situácie však treba hodnotiť, či sa prehliadka mohla javiť dôvodnou s ohľadom na informácie, ktoré orgány činné v trestnom konaní mali a mohli mať od trestného oznámenia k dispozícii v čase jej nariadenia. Ani skutočnosť, že tieto orgány činné v trestnom konaní konali v dobrej viere, ich nezbačuje zodpovednosti za excesívny zásah, ak pri vynaložení rozumného úsilia a dostupných prostriedkov mohli takému zásahu zabrániť (porovnaj rozsudok ESLP vo veci Keegan v. V. Británia z 18. 7. 2006, č. 28867/03) najmä menej invazívnymi prostriedkami (napr. postupom podľa § 104 Trestného poriadku). Pri pomeriavaní nazhromaždených indícií podporujúcich podozrenie, že sa sťažovatelia mohli dopustiť nedovolennej činnosti, voči intenzite zásahu do ich ústavne zaručených práv v dôsledku vykonania prehliadky javí sa vydanie príkazu, ako aj prehliadka samotná zjavne neprimeraná. Pred jej vykonaním malo byť uprednostnené použitie iných vyšetrovacích

prostriedkov, ktoré by do sťažovateľových práv zasahovali v nižšej miere; trestné oznámenie, a tým aj podozrenie totiž bolo príliš vágne a neurčité, a keďže od jeho podania uplynula doba 10 mesiacov, mali orgány činné v trestnom konaní dosť času si toto podozrenie dôslednejšie preveriť pred vydaním a realizáciou príkazu.

7. Nemožno opomenúť, že uvedené orgány, hlavne však príslušný špeciálny prokurátor, ktorému patrí tzv. monopol ochrany ústavnosti a zákonnosti nad celým prípravným konaním, má okrem povinnosti stíhať trestnú činnosť a zamedzovať jej, tiež povinnosť chrániť jednotlivca pred negatívnymi dopadmi mnohokrát účelovo vykonštruovaných trestných konaní. Z toho vyplýva aj jeho povinnosť s dostatočnou starostlivosťou preverovať aspoň v základných rysoch vierohodnosť informácií, ktoré získal nielen z trestného oznámenia, ale aj a najmä na základe vlastného šetrenia. Tejto povinnosti sa nemôže zbaviť s odvolaním sa na vážnosť skutočností uvedených v trestnom oznámení či na možnosť získať informácie práve nariadenou prehliadkou. Svoju právomoc je totiž povinný uplatňovať neexcesívne, odborne, starostlivo, dôsledne či vierohodne a s úsudkom zdravého rozumu nielen legálne, ale najmä legitímne.

8. Ustanovenie čl. 46 ods. 1 ústavy zaručuje základné procesné právo každého na „stanovený postup“ (alebo tiež na spravodlivý proces) vo všetkých prípadoch, kedy nejaký orgán verejnej moci, či už nezávislý alebo nestranný súd, alebo „iný orgán“ rozhoduje o jeho subjektívnom práve. V súlade s ústavnou výhradou zákona podľa čl. 46 ods. 4 ústavy, ako i ústavným princípom zákonnosti podľa čl. 2 ods. 2 ústavy potom musí tento postup v podrobnostiach upraviť „zákon“. Možno tak uzavrieť, že čl. 46 ods. 1 a 4 ústavy zaručuje každému základné procesné právo na konanie, lebo zákonom ustanovený postup pri rozhodovaní orgánov verejnej moci o právach osôb je práve konanie v príslušnej inštitucionalizovanej podobe.

9. V čl. 46 ods. 1 a v nadväzujúcom čl. 48 ods. 2 prvej vete ústavy je obsiahnutý ešte jeden významný ústavný princíp spravodlivého procesu, ktorý možno označiť ako základné procesné právo na účasť v konaní („každý sa môže domáhať... svojho práva“, resp. „každý má právo na to, aby jeho vec bola prejednaná v jeho

prítomnosti“). Podstatou tohto princípu je to, že každý, o ktorého „práva“ (alebo „jeho veci“) ide, musí mať procesné právo na to, aby mal v príslušnom konaní postavenie účastníka, ktoré bude zaručené zákonom v súlade s čl. 46 ods. 4 ústavy. Tento ústavnoprávny záver je použiteľný (a musí byť použiteľný) aj pre postup upravený v piatom diele štvrtej hlavy prvej časti Trestného poriadku (domová prehliadka, prehliadka iných priestorov a pod.), to znamená, že orgány činné v trestnom konaní by si nemali vstup do súkromia osôb vynucovať pred vznesením obvinenia tejto osobe zo spáchania konkrétneho skutku. Inak pôjde o ústavne neprípustné rozšírenie fázy trestného konania, pre ktoré je charakteristický a aj legitímny istý stupeň štátneho donucovania, o úsek od začatia trestného stíhania vo veci po začatie trestného stíhania konkrétnej osoby, v ktorom by sa mala táto osoba bez akýchkoľvek ústavných záruk a práv podriaďovať rôznym excesívnym úkonom orgánov činných v trestnom konaní, ako je napr. zásah do vlastníckeho práva vynucujúci si vstup do súkromnej sféry vyzývanej osoby, tak ako to bolo (a stále aj je) v prejednávanom prípade bez ohľadu na dôsledky, ktoré si môže (mohla) vyzývaná osoba tým, že výzve (ne)vyhoví, privodiť. Cieľ takejto často orgánmi činnými v trestnom konaní praktizujúcej „zákonnej“ konštrukcie nemožno podľa môjho názoru stotožniť s už uvedeným verejným záujmom, a potom ho ani nemožno akceptovať, lebo nepatrí do Trestného poriadku, ale do zákona o Policajnom zbore (zákon č. 171/1993 Z. z.).

10. Pokiaľ Trestný poriadok zakladá orgánom činným v trestnom konaní „právomoc“ vstúpiť na majetok a do súkromia konkrétnych osôb, potom na základe čl. 46 ods. 1 a čl. 48 ods. 2 v spojení s čl. 19 a čl. 20 ústavy musí týmto orgánom nielen upraviť trestné konanie a rozhodovanie v ňom ako také, ale tiež zaručiť každej osobe, o ktorej právach alebo povinnostiach má byť v tomto konaní rozhodované (t. j. dotknutej osobe v ústavnoprávnom zmysle), postavenie účastníka, ktoré jej umožní „domáhať sa ochrany svojho práva“. Tento praktický záver pre orgány činné v trestnom konaní vyplýva aj z čl. 13 ods. 4 ústavy („Pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ.“), ako aj z princípu proporcionality, ktorý je implicitne

obsiahnutý v čl. 1 ods. 1 ústavy a jeho podstatu rovnako vymedzil ústavný súd vo svojej doterajšej judikatúre (PL. ÚS 3/00, PL. ÚS 23/06, PL. ÚS 111/2011 a pod.).

11. Pri pomerovaní nazhromaždených indícií podporujúcich podozrenie, že sa sťažovatelia mohli dopustiť trestnej činnosti, voči intenzite zásahu do im ústavou zaručených práv na rešpektovanie slobody obydľia v dôsledku vykonania prehliadky bolo vydanie príkazu, ako aj prehliadka samotná zjavne neprimeraná. Pred vykonaním prehliadky nebytových priestorov teda mohlo a malo byť uprednostnené použitie iných vyšetrovacích prostriedkov, ktoré by do sťažovateľmi označených práv zasahovali menej invazívne, čiže v nižšej miere (§ 104 Trestného poriadku).

12. Zo všetkých uvedených dôvodov malo väčšinové rozhodnutie prisvedčiť tvrdeniu sťažovateľov o porušení ich ústavne zaručených práv zakotvených v čl. 46 ods. 1, čl. 48 ods. 2 a čl. 19 ods. 2 ústavy, ako aj čl. 8 dohovoru príslušnými orgánmi činnými v trestnom konaní.

13. V neskončenom trestnom procese môžu podľa môjho názoru ústavnú sťažnosť proti prehliadkam iných priestorov a pozemkov všeobecne podať aj osoby (okrem obvinených), ktoré nimi boli bezprostredne dotknuté, hoci mali len postavenie „podozrivého“. Sťažnosť v tejto fáze slúži na riešenie bezprostredného zásahu do práv tejto osoby na ochranu vlastníctva či obydľia, prípadne iných zložiek jej práva na súkromie, ktorých je nositeľkou. Vzhľadom na uvedené mal ústavný súd dospieť k záveru, že sťažovatelia boli osobou oprávnenou na podanie ústavnej sťažnosti, najmä keď predmetom prehliadky boli ich súkromné veci a dáta v nimi využívaných počítačoch. Treba tu upozorniť aj na rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva z 3. apríla 2007 vo veci Copland c. Veľká Británia (č. 62617/00) či na rozsudok z 2. októbra 2014 vo veci [REDAKOVANÉ], c. ČR (č. 97/2011), podľa ktorých aj priestory, v ktorých je vykonávané zamestnanie či iná zárobková činnosť, všeobecne patria pod čl. 8 dohovoru, a tým sú najmä pod ochranou súdu. Iba súhlas súdu predstavuje preventívnu kontrolu cez nezávislú a neutrálnu inštanciu, ktorou nie je a nemôže byť prokurátor, ktorý je v konaní pred súdom stranou trestného konania.

14. Týmito námietkami sťažovateľov sa však ústavný súd vôbec nezaoberal, preto nemôžem súhlasiť s jeho konečným verdiktom.

V Košiciach 7. marca 2018